

Культура і Побут

№ 45-46

Субота 3-го грудня 1927 р.

№ 45-46

Зміст: П. Лісовий. Наші культурні завдання. — А. Л. Жовтень в руській літературі. — Мик. Новицький. Культура й мова бюрократизму. — М. Галицька. Малиш. — Анн. Колаченко. Друковане слово за 10 років революції. — Л. К. Виставка 10 років Жовтня. — А. Лейтес. Станіслав Пшибишевський. Хроміка.

Наші культурні завдання

Тов. Бухарін, виступаючи на Московській Губпартконференції, значну частину своєї промови присвятив, між іншим, питанню культурної революції. Він сказав: «Ніколи ще культурна революція не ступала так в двері нашої партії, як ступає вона зараз!».

Брак культурності ми відчуваємо на кожному кроці. Бракує її нам і в промисловості і в сільському господарстві; бракує нам і просто культурних людей; бракує культурних кадрів і в партії і поза партією. Навіть більше, у нас ще є люди, правда, невелика купка, що ще й досі культурність змішує з міщанством і в боротьбі з тим міщанством висуває різні «ідеології» — «ідеологічний костюм» — розхристана сорочка на грудях і сякання пальцями на вулиці і т. д. і т. п., як «методи» боротьби з тим міщанством.

Нам потрібна культурність, проста охайність в побуті.

Ми надто грубі і у взаєминах між собою і у взаєминах в своїй родині. Ми грубі й неохайні на роботі, за верстатом і за столом для письма в установі.

Як ставить тов. Бухарін питання? Перш за все, — каже він, треба наблизити «теорію до практики». Другими словами, треба роботу наших наукових установ, дослідних інститутів ув'язати з повсякденною роботою нашої промисловості. Отже, вчені це не якийсь то Аеропаг, що широкі маси про нього нічого не знають, а щоб про їхню роботу знали мільйони. А це можливо за однієї умови, коли наука прийме ширшу участь в організації нашої промисловості і нашого сільського господарства.

І тут т. Бухарін висуває плановість у наукову діяльність. Як в галузі матеріальної продукції ми складаємо плани, так само ми мусимо складати плани і нашої наукової діяльності, при чому, само собою розуміється, що науковий план мусить бути тісно ув'язаний з загальним планом розвитку нашого народного господарства. Вранці вчені всього світу ввесь час мріяли про ув'язку науки з життям. Ми цю ув'язку можемо перевести, бо ми ж прагнемо організувати все наше життя на строго наукових засадах.

Завдання культурного будівництва, — казав тов. Бухарін, — є такою проблемою, що на неї ми мусимо всіма силами вцепитись, — бо, продовжує він далі, — вона зв'язана з цілою низкою інших річей.

Тут т. Бухарін, в терміну чергу, поруч раціоналізації виробництва, висуває раціо-

налізацію робітничої сили. А це значить, що ми мусимо виховати культурно-робітничу силу (культурного робітника) ми самі мусимо підвищувати свою культурність, щоб успішно виконати покладені на нас історією завдання.

І через це в увесь зріст постає питання про боротьбу з п'янством. На одному комосередковій, коли обговорювалась «п'ятилітка», питання п'янства викликало пристрасні дебати. Воно й зрозуміло чому, бо горілка є одно із **боліючих питань** нашого побуту. Тов. Бухарін поставив єдино можливий і правильний вихід з цього, а саме: перемогти прибутки від горілки масові культурно-виховальні фактори — на кіно і радіо.

Інакше неможливо. Ми не члени «общества трезвости», що щось там шамотають про гріх п'янств, ми не християнські проповідники, ми люди практики. А тому говоримо: п'янство зменшиться і може зникнути лише тоді, коли ми народні товщи, пролетаріат і селянство, підійемо на вищий щабель культури. Так, і тільки так можна виликувати цю болілку.

Та щоб успішно боротись з п'янством, треба **поздешевити культурні цінності**. Тов. Бухарін вказав, що наші радіо-установки і наші кіно-картини коштують «безбожно дорого», а до того ще й збитки державі дають, в той час, як в капіталістичних країнах від радіо і кіно мають колосальні прибутки. До кіно і радіо ми ще б додали книжку, газету, театр. Все це коштує страшенно дорого і не кожному трудящому приступно. Отже, здешевлення цієї продукції є загальна культурна потреба, і відволікати це завдання аж ніяк не приходить.

Третя п'язка питань є та, що їх т. Бухарін іменує **раціоналізацією нашого побуту**. Вона охоплює і спільні кухні і заховники для дітей, пральні, і часи торгівлі. Ми, — говорив т. Бухарін, за 4 секунди згадуємо 4 рази світову революцію, а от про ці **дошкульні дрібниці** забуваємо, говоримо про культурність, а разом з тим не даємо можливості мільйонам з тої культури користатись просто за браком часу. Наша жінка, особливо робітниця, то раб кухні. На активізацію робітниць, на активізацію жінок робітниць ми мусимо звернути суцільну увагу, і розбити, нарешті, те зачароване коло, що з нього вони ніяк не можуть вискочити. Сюди ж відноситься і поглиблена робота серед нашої молоді.

Особливу увагу т. Бухарін звернув на бюрократизм, що є також ознакою нашої некультурності. Він прямо заявив, що ми **недостатньо націлюємо маси на те, щоб цю гидоту припинити**. Треба, — каже він, — перевиховати функціонерів, потрібне жорстоке давління мас проти тих, хто заражений на бюрократизм, хто з неповагою відноситься до представників трудящих мас.

Проблема піднесення загальної культурності висуває в усьо широчині питання **самокритики**. Ми як-раз цього позбавлені, а чого не тільки не критикуємо самих себе, а й всяку спробу критики з боку приймаємо як за особисту образу.

Таким, приблизно, круг питань що їх зачепив в своїй промові т. Бухарін. Нема чого й казати, що вони поставлені на часі і нам треба **проблемою культурності зайнятись якомога ширше**, втягнути до цього найширші маси пролетаріата і селянства. Тільки в масах ми зможемо їх швидко розв'язати.

П. Лісовий.

Жовтень в руській літературі

(Занічення).

Жовтень вдарив не тільки по великій руській літературі, не по її ідейним і естетичним цінностям, а по самовдоволенню деяких буржуазних письменників, що закрилися і омилися від історичного пролету, обернувши літературну творчість на вереск дрібних крамарів від літератури. Але цей рифмований вереск і лайли Зинаїди Гіміус, істеричні молитви Булінних, сльоза Волошиних і Ересьбуричів — ці в такому разі не впливають в історію літератури.

«В ту же ніч побили поплізня»

Писавши негодные стихи

О родине, которой не любишь.

Але один поет не лише вберігся для жовтневої опозиції від старої літератури і його літературний голос почув увесь світ і в шумі жовтневого вітру. Це — Олександр Блок — великий поет, що вийшов в обстановці рафінованої інтелігенції, але знайшов в собі досить жорсткої, дивачної чистоти і торжественної музичності.

Щоб відрізати від солов'яного саду старої поезії, від естетичної привілейованого стану, щоб протарпати старий світ, з якого він вийшов і найдрозжаний для нього образ старого світу — образ Христа влітати в 12 червоноармійців, що приїхали цей старий світ зруйнувати. І волики, що про них втомлено мріяли прекрасодушні частини руської інтелігенції («випереди нестаси огоньки» — Коростенко) — ці воли, (а не волни), побачив Блок в заправі соціальної революції.

«Синим дружелюбным ремнем

Крутом сини, сини, сини».

И Блок зі всією силою свого поетичного таланту пустив валі в стару Русь, в її безпіднебесні багатства, її споглядані церкви —

«Палачам-ка пулай в святую Русь»

В коздобаву

В изобну

В толстогаду».

Але Блок все ж був лише поетом жовтневих меж, а не поетом Жовтня. Він бачив лише його стихійну руйнівну силу. Поемою «12» він показав, що вже настала 12 година для старого світу і ця поема стала з 12 годинами його власної поезії, що була геніальним посмертним зльотом, наймузичнішим представником старої російської інтелігенції.

Другим великим поетом жовтневої межі став В. Маяковський. В одніну від Блока він без надривів увійшов в післяжовтневу літературу. Він не був зв'язаний з старим світом, він вийшов з тої гололи, яку Блок оспівав в «12». Маяковський був поетом Жовтня ще до революції. Він був його предтечою ще в 15 році в умовах опидних патріотичних вигуків.

Ще плаз обривається кущий
Головой голодних брід
В терновом венце революції
Прядет 16-й год,
И я у вас—его предтеча.

Ще в дореволюційних умовах він кликав до барикадних боїв, до активної боротьби з обивателем. В ролі 13-го апостола нового світу, апостола голоди, Маяковський сприйняв Жовтневу революцію, як свою. Він одразу став її похідним барабанщиком. Найкращі марші й агітки присвячені Жовтневій революції написані Маяковським. Він одразу відчув, що для нової епохи потрібний новий стиль і нова мова. Він гостро і брутально поривав зі старим, зашквареним хатним естетизмом. Його голос—це голос майданів і вулиць. «Нам надоели небесные сласти, хлебы дайте жарить ржаной»,—говорить він в «Мистеріі Буфа». І це стає за гасло його поезії—простої, як «мичаніс» і грубої й насушної, як «житий хліб».

М. Блок і Маяковський—два різних по темпераменту поета—увійдуть в історію літератури, як великі поети Жовтневих меж. Їхня сила в тому, що вони геніально проклали старий світ, зруйнували його стару естетику. В якій же точці шляхи цих двох остільки різних петів, перехрестились? Коли верховини творчості Блока—це «12»—то в творчості Маяковського це «Облака в штанах»—поема, що була написана до Жовтня, але вся насичена передуттями його. Поема, що стала найбугливішим в літературі сейсмографом великого соціального землетрусу.

Тепер ми переходимо безпосередньо до післяжовтневої літератури.

Першим її етапом—був етап цілковитого ліричного ентузіазму. Це було безперевне літературне «междуметіе», захоплені вигуки «О!» з боку пролетарських поетів і вигуки «о!» з боку поетів дрібно-буржуазних. Поема не було й не могло бути. Не було ні романів, ні оповідань, ні повістей. Були лише уривки з поем і безконечні вірші. Справжня величезна лірична злива. Пояснюється це загальним настроєм ентузіазму, що панував в часи громадянської війни і тими психічними умовами, що в них перебували поети.

Ще не було побуту революції, а провадилась безперервна революція побуту. Побут поетів шкереберть. Все випило з овоїх закамарів і не було закінчених типів, закінчених професій. Найулюбленішою і загальною метафорою революції були тоді у письменників і поетів—вигор, ураган, завірюха, або пожежа.

Пролетарська поезія перебувала ще в зародковому стані—всі крапки сини пролетарія робили революцію або активно боронили її на численних фронтах. Вони воліли робити революцію, а не писати про неї. В московських поетичних кабаре засіли «последыши» дрібно-буржуазної літератури—імаженісти, що рифмували в своїх віршах трьох поверхові образи з грюхоповерховими лайками, або чистенькі, прилизані манікюрники від поезії—акмеїсти.

Однак в 1918 році вже закладається ширше ядро пролетарської поезії. Це група «Муженаты», що виникла в літературній студії Пролеткульту. Молоді поети пролетарського походження—Олександровський, Герасимов, Ілліринов, в терміновому порядку проходять літературну школу. Андрій Валій—фахівець старої поезії і стилістичних фокусів, керівник нової студії, швидко примушений був захоплюватися не лише новою тематикою, але й новими ритмами праці, новими віршованими дозвонками цих поетів. Особливо захоплює його син московського ремісника—Василь Казін, що своєю поемою «Раббине-массе» зайняв одне з перших місць в пролетарській ліриці.

Окремим фронтом на Далекому Сході, в своєрідних і гострих його умовах в боротьбі за Жовтень, виникає група «Творчество» з Асєвним, Третяковим і літер. критиком керівником Н. Чузаком.

Так чи інакше—ця літературна епоха—1918—20-й р.р. увійде в історію літератури під знаком вірша, при тому вірша «космічного», коли поет оперує виключно абстрактними, гіперболічними образами, ігноруючи конкретні теми і конкретні типи. Але воєняне коло громадянської війни розірвано, пролетаріят приходить до буднів мирного будівництва і вся т. зв. епоха космізму пролетарської поезії здається вже застарілою і відкидається вибагливим читачем.

Цей перехід до тематичного побуту, напівліричної лірики відмічений іменем першого комсомольського поета Безименського.

Література «на всіх парах» йде до побуту. Більше того. Чиста поезія відходить на другий план. Читач втомлений від віршового повиди вимагає лише прози. Правда, на початку нова проза мало чим відрізняється від чистої віршової лірики. Такий Борис Пільняк—що досягає великої майстерності в показі «голих років» революції. Образ революційної заверухи для нього канонічний і його проза остільки ж анархічна, «самодушна» по конструкції, оскільки вона п'янить читача. Під знаком Пільняковської ліричної прози розвивається протягом двох років руська література. Ім'я Всеволода Іванова, імена «Серапіонових братів» зв'язані з цим етапом, і єдина тема в ній—громадянська війна і люди, що кружляють, як сніжинки в завірюху.

В наступному етапі (кожний етап два роки) сюжетна література захоплює команди висоти. Пільняк і пільняковщина вже видаються застарілими. Ліричний деконструктивізм змінюється конструктивізмом і тяжінням до авантурних сюжетів.

Цей період можна констатувати два напрямки—в першому багато тем, багато сюжетів «спелеустремленности» до другого напрямку належить письменник, що прекрасно володіє формою, але у якого нема ні теми, ні настрою, ні ідеології для виявлення своїх формальних талантів.

Нарешті з'являється особливий тип письменників в так званих «сановитих чужинців», що визнавали революцію хоч і продовжують пи-

сати про неї з скептичною усмішкою. Це І. Еренбург, Олексій Толстой, Євген Замятин, Михайло Булгаков.

Нарешті, категорія лівих попутників, що сумлінно розробляють великі полотна з радянської дійсності. Такою є Сейфулліна, автор популярної «Веріней», Неверов, Федор Гладков,—автор роману «Цемент», піонер в галузі епопеї присвяченого будівничим будням. Юрій Лібедінський автор «Недели» и «Комиссаров».

Громадянська війна в конденсованому конструктивному викладі знову воскресла в творах блискучого стиліста Бабеля. Вся ця література показує не лише загальний фон епохи, але й нові типи післяжовтневої дійсності.

З'являються соковиті образи «комуністів», особливо у Всеволода Іванова («Хабус»), типичної зайвої людини—Константин Федін в «Городах і годах». І нарешті типи обивателів. В останній період з'являється література джерел Жовтневої революції.

Максим Горький на цю тему написав величезні епопеї—«Дело Артамоновых» і «Жизнь Клима Самгина».

Наступуючи Горькому в справі звичення соціальних джерел Жовтня—Пантелеймон Романов написав величезну епопею «Русь» на три томи, що вже вийшли і завоює читачеві ще 7-ю томами. В антрактах П. Романов розважав обивательського читача анекдотиками, присвяченими новому побуту і зокрема повальному питанню.

Наша епоха, прозвучіло, неокреслила всієї багатогранної творчості руської літератури після Жовтня, але наше завдання полягало лише в тому, щоб вказати на її калейдоскопічність, динамічність.

Ім'я після грози—жвітки, так після громадянської війни розцвітає творчість найкращого агітника поета—Гейне. Після класових боїв Жовтня надзвичайно буйно розцвітає поезія і в Росії.

Але все ж не всі вимоги Жовтневого читача вона задовольняла. Багато поетів надірвалося пробуючи створити епопею, що відбила б світове значіння Жовтня. Щоб створити епопею адатну відбити всю світову величність жовтневої епохи потрібний патос століть.

Майбутня поезія,—її шедеври будуть опрацьовуватись творчою сарядкою, що набула в бурі пролетарської літератури.

А. Л.

М. Ільтична

МАЛИШ

Мляво дзвенів дзвоник.
Малиш прокинувся і за звичкою наставив одне вухо.

В хаті замешкалися, зачогнали старими галошами.

Тут уже й Малиш загавкав.

Двері в коридор з грюкотом одчинилися і...
Пригугушений, стриманий плач, а потім голос—свійомий, веселий голос...

Костю... Малиш просто збожеволів: заскитлив, загавкав, забився об тісні стінки комірчи.

— Впусти!—репетував він і одіно, з одчаком дряпав кітми дерев'яні двері.

В кухні, нарешті, чути стало ходу, улав гал і Малиш бомбом чуттів, наскочив радісно закоханим шчущем на ще вохку від осіннього дощу шинель. Підпильгуючи аж до юнацького обличчя, намагався лизнути Костю в губи, аврять чорним молодим вусом.

— Та дитке ти, Малишу, ще з ніг зіб'єш. Так і ти за мною скучив, коли я ховався у тіткі? Нічого! Почекай трошки—прийдуть наші і знов все буде гаразд...

Онак гладыть собаку.

Під його широким й дулько дулько ковала й кавалериста Малиш починається аж до землі і, не зв'язавши на ширку приязнь, одцерає білі ілки.

— Малишу!

Собака соромиться, щільно тулить м'яз поти рудого коопрубаного хвоста і лізе під стіл.

В шівомривні—в кухні на комінку задить парасиновий оліпак—зеленкуватими вірками виплюскують собачі очі. Він добре знає Костю в плечу. Чокан.

— Досить, Малишунку! Не сердя, собачко! Лашу!

Малиш, соромлячись,—він завжди соромиться, коли його примушують робити це неприродне для собаки діло—норішуче й неграбно тягне волохату біляву з чорними кітми лашу...

Він—дуже поважний пес, з розумними карими очима під жовтово-чорними підпаланими брів і брудним волохатим лиском. Діти та вулиці інакше й не кликали його, як «Собака з борідкою», через віщо у завжди зрівноваженої собаки траплялися вибухи несамовитості. Він ненавидів глум із себе.

Костю витяг його опід столу за карк, причім Малиш тільки писнував, застерігаючи Костю косим поглядом:

— Шануйся, бо вкучу!

На столі тимчасом поставлено вечерю, задряжчали шолі, ваторохтіли тарілки і на принаданні дитки та смалні пахощі аг'яко гушув з печі Василь, отарий опрядний світ з локусаю паццоками—його одічними ворогами—а проте ввічливою і навіть улесливою, на думку Малиша, пиною.

Мурчочучи та манірно викиваючись, він терся об Костю обмотки.

Приходить аж губи зціплює. «От гад! Як хавий приходить, то Василь й не чує й не анає,—на печі виждується, а пожі забряжчать, по перший до столу!»

Малиш силує себе стриматися...

— Доведеться, значить, тобі, Костю, в який час перечекати тут...

Малиш тяжко замислюється. «Щастя, що»

Мин. Новицький

Культура і мова бюрократизму

Он, бач, яка казка на-
малювана!

(Гоголь).

Блажен мук, иже... на
пути грешных не ста, і на
седалищі губителей не седе.
(З псалтиря).

Для часів царської Росії питання культури бюрократизму з її навіть окремою мовою було питанням, коли не зовсім зайвим, то принаймні суто-академічним.

Державний апарат царської Росії, де та культура вироблялася, жив організаційно відокремленим від життя.

Торговельний лабаз і духовна консисторія, промисловість Терещенків, фон-Дітмарів, Разорьонових та Рябушинських і все-російська канцелярія—від міністерств та департаментів до поліційної кордегардії—це були різні світи, з окремими системами, методами і суттю роботи, з неоднаковими темпами функцій, з різним світоглядом, звичками і ставленням до роботи.

Та й не тільки в царській Росії це так було. У сучасній Англії, у насі навіть дні, ніскільки не краще. Зв'язатися рядовому громадянину з англійським судом або з іншими суто-урядовими установами—така ж небезпечна річ, як це було в Росії в часи панування стрипчих, «возних» та титулярних.

І так само, як не можна уявити, щоб який небудь Разуваєв або Терещенко російської буржуазної економіки узяв собі в господарство для крамниць чи фабрик систему роботи, організації і діловитості духовної консисторії, так само й англійській сучасній Разуваєв не має, не хоче і не може мати в своїй роботі нічого спільного з духом і системою царства прокислих у чорнилі, загартованих у крюткотворстві та тяганині аторнєїв і ассесорів.

Але в нас сама основа господарського будівництва, державно-громадські організації і культурного розвитку не припускає бюрократизму: ми не можемо припустити, щоб наш апарат був окремим од процесу будівництва.

І не випадково, а органічно-закономірно є та різка реакція, якою відгукується наше робітництво, селянство і самий процес будівничої роботи на кожний вияв сутічок пережиточної бюрократичної системи з реальним змістом того, що ми робимо і творимо щодня.

А проте пережиточний бюрократизм оцей, всією суттю своєю суперечний з основами метою і масовим характером соціалістичного будівництва, у нас є.

Для перших ступнів організації, ми не могли скористатися нічим іншим, крім системами і методом старого царсько-чиновницького апарату, ніякими живими силами, крім його живих сил і навіть ніякими найближчими резервами, крім його по вихованню і духові, резервів поповнення.

Наявний людський матеріал—од кваліфікованого спеціаліста до недоросля з мішанства—кандидата в конторщики,—ніякої іншої системи не знав і не бачив, окрім системи канцелярії, паперового автоматизму, паперової організації, формальної системи зв'язку і стосунків, паперових гарантій, паперової відповідальності.

А нам же чекати ніколи. Треба було користатися тим, що є.

А от тепер, коли ми у всеосозному масштабі в порядку органічного соціалістичного будівництва провадимо боротьбу за знищення бюрократизму в його основі—бюрократизму, як системи організаційних стосунків, у нас на Україні—та й по інших національних республіках, рівнобіжно, за інерцією від-

бувається і друга робота цілком суперечною до основного завдання характеру; це по-верховий, формальний, безперевірочний переклад в процесі українзації старих штампованих форм організаційних стосунків. Як у всеосозному масштабі, так і в масштабі українському, нам довелося на перших кроках роботи цілком брати і живосилом перти в життя, і переперати на українську мову термінологію, лексику, морфологію і синтаксису канцелярської мови—мови бюрократичної системи.

А проте ж треба зафіксувати і добре запам'ятати те, що не раз уже зауважено самим життям: ці ж мовні форми не впали з неба, і не є споконвічною привласністю мови; вони ж є певним знаряддям культури, що виробилося і вдосконалюється в культурному процесі певного напрямку, певної мети і певного класового змісту; ці мовні форми є невідривною, закономірно ув'язаною з своїм ґрунтом частиною культури бюрократичної системи управління і стосунків.

І тут не зайвою буде спроба докладніше розібратися, чи потрібна нам ця спадщина в такому вигляді, в якому вона є, що саме з неї технічно може знадобитися і розвиватися та вдосконалюючись може служити на нашу класову потребу, а що й зовсім не потрібне, а навпаки буде шкодити, чеплючись за ноги наші, як чужий і ворожий вантаж.

Тому й питання про зв'язок мови бюрократизму з культурою бюрократизму, що за часів царату здалося б не важливішим, ніж розвідка про те, якої довжини був чуб у князя Святослава Ігоревича, нині є питанням життєво-актуальним. Сама постановка його є засторогою від збочень практичної роботи на давно дискредитовану, свідомо шкідливу стежку.

**

І ще одне зауваження щодо до термінології. Може хто запитас, чому ми авансом уживас-

дворі ніхто не здогадується, хто ти такий. Будь же ж обережний,—хоч раз у житті...». Тоді у неї несподівано тремтить од безнадійності її любови.

А Кость, замикаючи тим часом у рота спогонський шматок м'яса байдужно махав рукою. «Чорт мене, матинко моя, не візьме... А бо-торі я не потрібний», жартує він і кидає під-спід кіткету.

Це ж той легендарний маслак! Малиш та за-падом синається до кітетки, але оксамитна ла-пка спритно й бодіче дряпає йому чудового носа.

Малиш скаженіє.

Вона летить якочкам.

Міцна Костева рука встановлює мир: на при-лічку сидить Василько і нервово б'є хвостом у кулюк попліу, а в кутку під ослинчиком на-стовбурчений Малиш намагається досягти чер-воним язиком прикро пораненого носа.

Дні потяглись якісь чудні і... приємні.

У двір ніхто не заходить. До молодниці не приходили по молоко, не носив листів поштар—споконвічний Малишів ворог.

І навіть, диво дивне!—замикали хвірку і на день і на ніч.

Малиш не мав часу поглибитися в обмір-ковання всіх цих чудернацьких ознак: він гавкав на сусідок, що заходили трохи вти-комирити свої шерви до старої, гасав то з хати, то в хату за Костем, вибігав до хвіртки викупи в усім двором,—подивитися, що відбу-вається на вулиці.

Там було порожньо, і щось літало з чудним гоном, обиваючи шматки спорохнявлої цег-ли з замірених будиноків.

Вночі довго не засипали. В кімнаті в зачи-нених віконницях шумів під Костевим

стілцем Малиш і крізь млюсну напідтримоту прислухався до нових для нього розмов про більшовиків та цензурників.

Власне кажучи, Малиш ставив себе вище за політичні дискусії та протести, а все ж його вуха приємно посекотали людські розмови, оздоблені чудернацькими словами...

Здебільшого Малиш розуміє все—він пев-ний цього, а дещо навіть знає так, що нева-жко аусилля і він ось-ось словами скаже. Наприклад: «марш на двір» випалося просто репінком у його спогоди: ще за часів матусі—небіжки мусили вони удвох—він і ще тоді молодішечки розбещеним цуцням був—під цей халявний облик кидати тепле ліжко в копі і бігти в холод і мряку осіннього ран-ку.

Або—«мерзотник». От бридке слово! Як це може халявка його вимовляти! Така поважна жінка... Звичайно, це буває тоді, коли Малиш поводиться в хаті нечемно... Це дуже колоче слово.

Знайомий вирає: «на роботу» будить перед Малишем свіжій рослинній ранки, коли він про-вожає Костю до заводу... Гучно грюкає хвіртка в воротах. Малиш лишається на вулиці. Йому завжди трохи сумно... А потім шлях назад, до-дому. Пахне вуличним порохом. Приємні зу-стрічі...

Дуже раз зликався і навіть розлютувався Малиш—як на поганий жарт—коли Кость прийшов у твердій важкій шинелі з нестер-пучим духом. Малиш тоді довго й запекло гав-кав на Костю, а потім і на одну шинелю, коли Кость її скинув.

Вечеріло. Холодний дощ кляв безперестан-ку ярмарку. Тепер же він утих, і над садом виблискують прозора блакить неба, Малиш, Ко-сть, молодячок, дівричка, взагалі кожен,

хто тільки почував себе сміливим, обігрався біля хвіртки, із цікавістю виглядають із вулиці.

Малишеві було неаручно—він теж хотів ба-чити.

Брутально штовхаючись поміж нім, він про-сунув голову хату морду через ґратки.

Чудово! Видно все: на вулиці безладно бі-жать салдати в рупниціях наперед, ховаю-чись за стовпи, за будинки; падають на землю, де-які анов устають, анову біжать. Десять щось торохтять, немов горохом сипле...

Салдати підбігають, торохтять горох. Набли-зились до воріт з боролатим Малишевим пис-ком.

Один із салдат хитається...

Малиш хоче загавкати. Але... туди там! Кляті ґратки держать, немов зубами впили-ся... Ні туди, ні сюди.

Малиш чує, що майже всі розбіглися від во-ріт. І він теж хоче бігти. Чує, як стукотять двері. І жалісно пишчить.

Салдат спирається на залізну ґрату і чуд-ним непевним голосом кричить: «Води! во-ди!». Малиш не втрачає надії на порятунок, бо біля себе звесь час почуває кременю Кос-теву постать. Але ця постать якось заперемі-ла, ніби аламалася. І ось уже Кость нема.

Салдат насувається ближче й ближче... Ма-лишеві гостро б'є в ніс густе пахно шинелі, воушим із потом та кров'ю.

Загавкати хочеться до смерті. Та ба! Малиш причується, як божавільний і, нарешті, таки звиває свою бідолашну голову.

Біжить Кость, захлебаючи в руці банячок і адоворенний хліб; він устигає одчинити хвір-тку й підхопити салдату.

Малиш ні в тих ні в сих; він швидко й е-недовір'ям обнюхує вже цілу груду салдат, де-обіглися біля постинних воріт.

мо виразу «мова бюрократизму», проте коли ми знаємо тільки національні мови.

Може виникнути думка, чи не вірніше було б назвати ту сукупність відмін, що характеризує засоби вислову думок у канцеляричній, корпоративній «жаргоні», як бувають жаргони тюремні, злодійські, пансіонські, монастирські то-що.

Ми не знайшли іншого терміну, як мова: ті функції, що їх виконувала канцелярія протягом двохсот років тільки за «європейсько-петербургський» період історії російського бюрократизму, були надто широкими багаторанними і відповідальними; вони так удосконалювали на певному конилі соціального завдання засоби вислову, що виробилася не тільки своєрідна лексика, але й своєрідна синтаксика, і своєрідна тенденція вкладання змісту в форму, цілком відмінні від усіх відомих мов життя. Це рямця значно ширша, ніж рямця жаргону.

Тому, хоча б умовно, заміняючи сухий термін «засіб вислову», ми й будемо вживати виразу «мова».

Українські форми бюрократично-канцелярської мови, на щастя, ще не виробилися. В історії української культури, що, правда, є зародки канцелярської мови і мови правничої, що стосуються до часів литовсько-руського князівства. Але вони настільки архаїчні і убогі кількістю форм і чужі нашій сучасності (бо обслуговували суспільний лад і суспільно-економічні стосунки феодального середньовіччя), що навіть найзапекліший в галузчаному націоналістичному історизмові реставратори «національних святощів», не наважуються гальванізувати ці лексикологічні моці для біжучих технічних потреб.

Сучасна українська канцелярсько-діловодна, а в значній мірі і правничка мова ще не стабілізувалася остаточно (знову таки—на щастя), а є в стані напруженого і торопленого процесу витворення; витворення це

відбувається засобом перекладу відповідних штампів з руської канцелярської мови.

Якої якості буває цей переклад, а здебільшого—перетят, чи перепір; які часом неграбні, чудернацькі, курйозні наслідки він дає,—про це тут говорити не будемо: «Сучасне відношення», «маємо честь довести до вашого звідання» та інші перли цього гатунку залишимо для повсякденного дозвання цієї купи фейлетонами.

А тут перейдемо до розгляду характерних ознак оригіналу тих перекладів—руської канцелярсько-бюрократичної мови і звязку її з відповідною культурою.

Що є особливо типовим і характерним для канцелярсько-бюрократичної мови?

Коли чеховський чиновник («Восклицательный знак»), перевіряючи свою творчість, упевнився, що він за все своє канцелярське життя ніколи не мав ні нагоди ні потреби вживати знаку оклику, він помітив це, але не все. Виконуючи функції в безжурній, бездушній машині, чиновник не мав потреби в висловах гніву, здивування, радості і, взагалі, якого б не було «чуття». Але чиновник не помітив, що в його функціях у його «службі» не тільки таких живих емоцій, але навіть і думок, що за ними повинні стояти воля, мозок, перш, бажання і т. інше, живої людини, певної істоти, ні виявити ні диктувати і не було кому.

Однією з найхарактерніших ознак канцелярського мовного трафарету є ознака **безособності**. Хто каже, які його характерні прикмети—виявити це канцелярський трафарет старанно уникає.

Навіть у такому старому прикладі—ще з першої доби петербургського бюрократизму, як поліційні правила часів Петра I (1721 року, наведені в «Уставе о предупреждении и пресечении преступлений», Св. зак. Р. И., т. XIV), вже виявляється цієї туманної безлици, форми.

«Воспрещается всем и каждому пьянство». Той, хто «воспрещает», свою особу чи особу

свого хазяїна, одним словом особу автора заборони, затуповує: кому «воспрещается»—виразу видно: «всем и каждому», а хто воспрещает, від чийого імення—суб'єкта дії немає. «Воспрещается» та й годі. До якого апелювати, кому старятися—нема, глуха стіна. Виконуй мовчки, і ніякого виходу.

І цей зворот прищепився і зробився універсальним, улюбленим штампом. «Воспрещается», не дозволяється, зрідка—«разрешается»—на стовпах і об'явах; а в трафаретах зносин: «с получением сего **предписывается**», «объявляется», «доводится до сведения», «оповещается», і т. д., і т. ін., а хто все це робить не відомо. Робить «лад», робить «порядок», сила таємна, сувора, непереможна і до того—зовнішня і безособна: ні за якими поясненнями звертатися ні до кого, та й не треба: не **полагается**.

Ця безособність, уживається як правило, не тільки там, де фактично дієвою особою є чиновник, але й там, де мова йде від установи: панія установка—сама по собі образ тупаний—рідко і з великою неохотою виставляє в папері саму себе, як автора і дієву особу того наказу, бажання, прохання, вимоги і т. інше, про що йде мова у папері.

(Виятком, до де-якої міри було тільки діловодство і зносини в бюрократії військовій, де принципи особистих прав, обов'язків і відповідальності, а особливо персонального авторитету в підпорядкуванню і співпорядкуванню лежав в основі організації і функцій: тут найбільш поширеними трафаретами є більш активне і впевнене, «приказываю», «прошу», «доношу», «уведомляю» і т. д.).

Не менш характерною ознакою мови і культури канцелярсько-бюрократичних зносин є принципова **відсутність ініціативи**, почину. Починати мову про щось від себе, спершу—це, за етикою канцеляричності просто непристойність. Кожній дії, кожному висловові щось повинно бути за формальну причину, за привід, за основу. І основа повинна бути не життєва, а зафіксована, шапорова. «На отношение Ваше (або Вашегоства) от за №», «на предписание», «на прошение такого то», «вследствие сния от за №», «вследствие запроса требования», а коли вже ніякого конкретного приводу немає, або на нього чомусь не можна поспішити, то на сцену виступає глухе «по вступившей надобности». Але зовсім без паперового формального приводу, або з приводу якоїсь живої події розпочинати переписку—це мове-тош, що йому дуже рідко траплялися приклади в бюрократичній практиці, а тому і відповідних мовних трафаретів немає. А проте, якимсь же шляхом потрапляли нові життєві події і факти в казан бюрократичного апарату і в сферу паперожування та агітативу?

Так. Але ініціатором не повинен був бути сам апарат. Факти приходять зовні в писаний формі: «заявление», «прошение», «кода-тайство». А факти неписаного характеру—злочини, катастрофи, події, випадки, нові явища через поріг бюрократичної куховарні переступають у формі «акту або протоколу».

І от у трафаретах цієї галузі канцелярської творчості як раз дуже яскраво відбивається інертність, ненависть до реального діла з боку бюрократичної системи. Пригадаємо найбільш запаланий штамп цієї стадії канцелярської тяганини—поліційний акт.

А, (назва посади «чина»: оволодчий надзиратель, поліцейський урядник, жан-дарський утер-офіцер такої то статті саліанній і т. і.) составил сей акт в том,

Кошть жаргус а чини, приносить уже діле відро води.

А Малиш усе ще не виписав свого відношення до салдат: чи гавкати чи хвостом молотити.

Знов забрязжало, загарчало щось дуже близько.

Заскочило тільки по трамвайних дровах... Салдати смішно розбіглися і зачинилися хвіртка. Чирка ніч.

Молодшик із жахом розповідав двірничі: «Дав води й хліба більшовикам,—на власні очі бачив!»

Кошть із Малишем одроїшати новз них... Молодшик швидко замовк.

Це був дуже неспокійний для Малиша день. Але й ніч не принесла спокою.

Тільки що добре попружувалися біля коша, він зручно виступив і полегшено зітхнув та похрипів у віську безодню, коли затуповити важкі шроки і хтось так міцно сіпнув давоніж, що той жадібно кавкає і увірвався.

Впевнено й власно застукало в двері.

В хаті чути стало плач і сідіння голоси.

Відбувалося щось зовсім потужне, незвичайне...

Малиш розривався в своїй комірі. Він аж захрип од гавкотні, але зрібний голос двірничий Мушки піддавав йому духу. Голова й шроки наблизився до комірки.

Малиш подригав своїм тілом об дерев'яні двері майже до крові; він зовсім збожевів од нетерпеливості, коли комірку одчинили і якимсь мучилим сльозами, одіхаваним погосом осканеністю охриплого пса, почали ширатися біля великої старої окрині.

Присиди...

М'яко падали на ліжку старі ясні галосі,

руде Костеве шальто, теплі сукні...

Малиш шперо гавкає на салдат, одбігаючи

коли на нього замахувався. Нарешті хтось такі влучив у нього прикладом.

Собака заверещав і замовк.

Це було забуття. Ляшень через де-який час він очутив і почав злизувати шрок.

У хаті було тихо, немов у пустці. Малишаві це було байдуже. Він поховився до миски з водою. Напився і знову засипитомів...

Одного ранку він відчув, що вода свіжа. Він зацікавився: в хаті хтось є.

Заскочив і поволі поїхав до дверей. Поцастило: було не замкнено. Малиш проліз у вузьку щілину і опинився аз горбатуому порозі кухні. Біля вікна сиділа хазяйка, закрившись руками...

На колінах щось чорніло.

Малиш замовк хвостом і сіпався до неї.

Малишаві, не бачучи візз димчасту сітку сіз, стара падила шорстку, кострубату голову. А Малиш обнюхував Костеву шинель, що чхнула потом і загуслою на ній шрок'ю...

В старому зашмерловому місті можна побачити чудну шару. Думна стара жінка і рудий собака з борідкою. Собака шкуриває. Він як і жінка, шурається собі подібних. Ідуть тихо ніби нічого не бачать.

Та як замачить у далечині зремена дварда постать,—затріпочеться, заграє божковинне серце...

Салдатський картуз. Віже, здається, глибоко глянула в душу веселі сміливі очі спід високих брів, блиснула усмішка під могодим усом. Ось-ось розляжеться трібною луною Костів сміх. Ось-ось прослянється люба широка рука до кострубатої голови. Але салдат підхотить ближче, обидва адригаються, щось тріскає в серці, і жінка та собака вигукуват одшартаються обик та сумно, мовлять йдуть далі... До того невідомого й безповоротного, що чекає і на людину і на собаку.

что (далі йде виклад події в загальних фразах і, по можливості—одним реченням, без єдиної крапки на протязі всього викладу) ...а потому **постановил:** на-стоящий акт препроводить на зависящее распоряжение (назва безпосередньої вищої інстанції).

Та й годі. Зробить що небудь реального—допомогти, дати напрямку події, лускати вкра-доне,—одним словом втрутитися в справу як активний чинник—це не в завданнях канцелярської машини.

Виятком—і дуже важливим—у практиці поліцейської частини царського бюрократичного апарату були ті випадки, коли треба було «тащить и не пущать» («изъять», «задержать», «препроводить»), то б то там, де побудником активності виступав не інтерес обивателя, а інтерес казінна бюрократичної машини—царсько-поміщицько-буржуазного ладу. Але й тут гвинт машини керувався не загальним принципом ініціативи і реального діла а спеціальними «на сей предмет» інструкціями.

А переступивши поріг машини, «акт» відразу губив свою живу суть, ставав «перепискою», або «делом» і ліз по інстанціях, підпорядковуючись тому ж основному принципові—неохоті кожної з інстанцій до рішучого слова чи дії.

Постійна, принципіальна тенденція звалити справу з себе, передати її комусь іншому, аби з руки знаходити своє відображення в незвичайно багатому словникові тих трафаретів, що мотивують передачу «переписок» і «справ».

Не розв'язуючи сама справи, установа чи чиновник «препроводжають» її в інше місце («на суждение», на «обсуждение», на «заключение», на «усмотрение», на «благоусмотрение», на «благоустройство», на «зависящее распоряжение» і т. д., і т. д.—більш п'ятидесяти термінів. Відділя вже—техніка тягання. А корінь її—постійне небажання, постійна боязкість кожної бюрократичної інстанції взяти на себе відповідальність за вирішення: «як би чого не вийшло». Та й брати таку відповідальність за паперової системи справді тяжко, бо чим більше пухне купа паперів у «переписці», тим тяжче в ній докопатися про суть справи, і вже зовсім не можна збагнути того стану, в якому потреби справи стоять на даний момент.

Не з неба ж упав відомий анекдот про резолюцію царя Николая I на шлюбозрозумний справі—«почитать девицей», що «последовала» через тридцять років після початку справи, коли у «почитаемой девицы» було вже більш двадцяти душ дітей і онуків.

Дуже характерним для бюрократичної мови є уникання дієслів і заміна їх скрізь де тільки можна приткнуто виробленими з них абстрактними речівниками, з відповідною зміною синтаксичної будови речення.

Речівників, що кінчаються на «ение», «тие», «ство», в канцелярській мові безліч: отношение, объявление, заявление, прошение, препровождение, выбытие, усмотрение, подорожание, пособничество, превосходительство, происшествие, оказательство,—а на низах канцелярської грамотності навіть—«пробытие», «проломание», «утопунтие» і «умертвение».

Це не випадок, а показчик певної органічної тенденції.

Дієслово, для канцелярської нелюбоби до руху і страху перед дією—є занадто різка, чітка і певна форма: написати «утопун» чи «утопула» це вже накладає відповідальність: значить ти знаєш, хто «утопун»,—чоловік чи

жінка, де це трапилось, який це вигляд має, а написати «произошло утопунтие» це інша річ, зтираються фарби, вираз набирає туманності, непевності, стає слизким: «произошло» та й годі,—а що саме, і як саме—то нехай інші розбирають,—так спокійніше.

Таким же характером динсе і постійна тенденція канцелярської мови замість прямого стану («действительного залого») дієслів і дієприкметників вживати страдального стану («страдательный залог»).

Жодний чиновник, жодна установа бюрократичної системи не напише: «я приїхав туди то і побачив те то». А напише так: «Был командирован (на підставі такої то за № таким то!) и прибыл на место назначения и т. д.—і нарешті навіть—«мною было усмотрено».

Це знову таки не випадок.

Гвинт бюрократичної системи затушовує себе, підкреслює свою пасивність, свою підлеглість і залежність від сил, що лежать зовні. Цим він авансом **відгороджується од усякої відповідальності** за те, що діється. Справді, він не поїхав своєю волею, а «был командирован», він не приїхав, не прийшов, не прилетів, а «прибыл», то б то знову таки, опинився на місці немов не своєю волею, а «прибыл» не куди сховався, а «на место назначения», то б то туди, куди воля системи, воля начальства привела... «Означенный», «усмотрено», «осуществлено», «повелено», «учинено», «исполнено», «вверенный» рябіють без кінця в переписці і діловодстві канцелярій, виперяючи і заміщаючи чітку і рішучу активну форму.

Уникання дієслів, заміна їх абстрактними витвореними з них речівниками, уникання активних форм і заміна їх страдальними, усування і затушовування дієвої особи,—усе це разом з різними виявами однієї впертої і постійної тенденції—затерти фарби живої дійсності, уникнути ясності і певності виображення, замінити живий зміст дії загальником, трафаретною невизначною формулою.

Пасивність, обережність, консерватизм, уникання відповідальності є первоосновною цією тенденцією.

І ще одна рисочка ілюструє ці ж засади канцелярської культури. Канцелярська мова ніколи не вживає рішучих і впевнених означень, а особливо—означень позитивного змісту. За двісті літ жодна адміністративна чи поліцейська посвідка певно ні разу не зафіксувала, що такий то обиватель має ті чи інші позитивні властивості; найбільше що береться ствердити канцелярський апарат це, що об'єкт оцінки «ни в чем предосудительном не замечен». «Не усмотрено», «не найдено», «не обнаружено»,—це найбільш поширені штампи.

Поруч ці ж штампи, так само як і всі зазначені раніш риси (а особливо, як ви-мога скрізь носилатись на №, і вимагати формальної гарантії) є виявленням універсального недовіря бюрократичного апарату до всіх і до всього на світі, а в тому числі і до кожного зокрема гвинтика самого апарату.

Ненавість канцелярської системи до всякого руху, до всякої активності, до всякої зміни даного стану, а разом з тим і глибокий аристократизм, принципіальна **одрізаність** од життя і його процесів виявляються в надзвичайній любові до архаїчних, мертвих, не життєвих форм, зворотів і мот-тої словотворчості.

Усі ті мовні приклади, що ми їх наводили динуть величністю і гордою статечністю церковно-слав'янщини часів Ломоносова, Сумарокова і Державіна. Тільки у канцелярській мові збереглися до останніх навіть часів такі вирази, як «сей», «оний», «таковой», «каковой» і навіть—«яко» («почитать, яко не бывшее»). Канцелярщина боїться замінити їх на простіші, що вживаються в звичайній мові, бо цим вульгарізується, знижується до рівня натовпу мова канцелярського «святого святых». Та й для збереження туманності вислову, для витворення слизких двоохмістових загальників, найпридатнішими є форми мертвої мови; тому так цупко і тримається за них канцелярія.

І нарешті—ще одна характерна відзнака у канцелярському стилі.

Кому доводилось знайомитись з канцелярськими паперами, той певно помітив, що більшість з них, а особливо папери від нижчих інстанцій складаються з одного довжелезного, од початку до кінця без єдиної крапки, речення.

Тут у корні теж є певна тенденція, що зробилася традицією: коли начальство ще й може докладно розводитись, звертаючись до «нижчого», то нижчому це вже ніяк не личить: треба одлепортувати одним духом, не заважаючи уваги начальства, а проте є ж подробиці, що без них не можна обійтись; і от подробиці—«околичности» ліпляться і втискуються контрабандою, в формі додаткових пояснювальних речень, нагромаджуючи «так» на «так», «который» на «каковой» и «таковой», до повного затемнення змісту.

Проте, як ми вже зазначали, затемнення не шкодило канцелярській мові, бо за суттю старого бюрократичного апарату, чим темніше, тим спокійніше.

Ми відзначили тільки найголовніші, найяскравіші відзнаки мови бюрократизму і канцелярищини, їхній зв'язок з культурою бюрократизму.

Матеріалу ж ця галузь дає стільки, що його вистачило б на добру наукову працю. (До речі—років з 40 тому один учений і брався за цю роботу, та вона, на жаль, так і залишилась під спудом у тому журналі, де було її видруковано).

Проте, читачі, гадаємо, що схему зможуть заповнити даними з власних спостережень, і погодяться з основним у висновку:

канцелярська мова є витвором і зняттям старої, більш ніж двоохотрічної культури бюрократизму—культури ворожого нам самою установкою і метою своєю;

керування зверху, керування гнобительської меншості пригнобленою більшістю, аристократизм, ієрархія, принципіальна ізолюваність від маси і від процесів життя, консерватизм і реакційність, а відділя—боязкість життя і його процесів є основними відзнаками бюрократичної системи;

а звідси—система ховання кінціпів; система уникання дії і відповідальності за дію; система перекладання відповідальності на когось іншого і перманентна тенденція до тягання; система затушовування реальної суті і заміни її паперовою формою; система повального недовіря всіх до всіх і паперових гарантій; система безко-нечного зросту паперових гір, без зв'язку з реальним життям, а навпаки—на **гальмо і перешкоди йому**.

канцелярська мова, вироблялась у процесі розвитку і вдосконалення бюрократичної системи і пристосовувалась до її потреб...

Чи може ж бути ця мова корисною нам як засіб зв'язку і зносин в організації процесів соціалістичного будівництва?

Звичайно—ні.

Ворючись із самою бюрократичною системою, випитовуючи її радянською демократією, кооперацією, активністю мас, ми повинні разом з бюрократичною системою викинути і її мову—слизьку, лукаву, туманну, плутану, легалізовано-саботажну, пристосовану не до роботи, а до чинопочитання, до форм для форм та до ухиляння від діла, людей і життя.

В першу чергу ця потвора, ці «мощі» інтелекту гоголівських Акакіїв Акакієвичів підлягають виключенню з культурного ре-

маненту російського, то б то—в самому «оригіналі». А перепирати силоміць цього мертвяка, цього кандидата на смітник, на українську та на інші мови союзу, звичайно, нема ніякісної потреби.

«Відношення», «сучасним (!) маємо честь довести (!) до відому», і «в наслідок вищезазначеного» такі ж не потрібні в соціалістичному будівництві на Україні, як і їхній прототип—«отношение», «настоящим имеем честь» та «вследствие вышеназванного» непотрібні в соціалістичній руській культурі.

А чим замінити їх? Та звичайнісінькою людською мовою, якою говоримо, якою пишемо статті, приватні листи, ділові записки.

Простіше, швидче, дешевше, а головне—ближче до живого будівничого нашого діла.

Друковане слово на Україні за 10 років революції *)

Спробу подати соціологічний начерк на названу тему ще робитися вперше. З низки причин цю тему зацікавити раніш не встигли, хоч вона порушує надзвичайно цікаве питання в розвитку нашої ідеології та народного господарства за час революції.

Термін «10 років» на нашій дні особливо відтінює досягнення, стан та допоміг накреслити перспективи в різних ділянках суспільного життя та народного господарства. Друкарська продукція — з одного боку—має відношення до народного господарства країни (поліграфічна промисловість) й з другого—в відбитком ідеології, знаряддям до класової боротьби. Отож з цих її особливостей шлях розвитку друкованого слова набирає особливого інтересу, хоч треба зауважити, що вивчення друкарської продукції на Україні цього десятиріччя можна поділити на такі три основні періоди: р.р. 1917—1919, 1920—1922 та від 1923 р. й до кінця десятиліття. Загалом можна констатувати, що на Україні цей шлях, особливо для українського слова, видався далеко складнішим, аніж у Росії: попередня русифікаторсько-колоніальна політика царського уряду в відношенні до українського народу, економічні наслідки війни, історична необхідність першого національно-демократичного етапу революції, боротьба в лавах самої буржуазії за владу, чужоземна окупація та інтервенція, «єдинонеїдлітмеська» денікінська контр-революція, внутрішня громадянська війна, встановлення робітничо-селянської радянської влади, боротьба з внутрішньою національною контр-революцією, гострота національного питання й після останнього приходу радівлати, економічні передумови — все це надзвичайно ускладнило загальну ситуацію, в якій розвивалася взагалі наша революція, а з нею разом проходило свої етапи й друковане слово на Україні.

Отож звернімося до характеристики першого періоду—1917—1919 р.р. Кожен з цих років мав свої особливості, і це, як далі побачимо, вплинуло на кількісний та якісний бік друкованого слова на Україні. Перш за все про рікий перелом, який вів в 1917 в стан друкарської продукції України, зокрема, в продукцію українською мовою. Рекордного року 1913, коли книжок на Україні було видано біля 5500 назов, українська книга складала якихось 3%. І то ще було добре, бо під час війни й ця кількість зпадала з року в рік. 1917 рік приніс зовсім іншу картину: українська мова щодо назов складала 54,5% (747 назов з 1373 прим.) і тиражу 62% (7.800 тис.

ток та демонстрування діалектизмів (шкідливі книги, виготовлені її, то-що).

а 12450 тис. прим.). Другий рік—1918—дав ще більше зростання—71% щодо назов (1084 н. з 1526 н.) та 81,9% щодо тиражу (8403 тис. з 10.260 тис. прим.).

Рік 1919, в зв'язку з роботою Май-Майєвських, дав прийняття кількості української книжки (665 н. з 1414 н.).

Подивимося до класової осназки цієї продукції. 1917 р. визначається майже абсолютним пануванням української буржуазії, боротьба за радянську владу розпочалася тільки в кінці року. Це вплинуло й на характер продукції: книжки, преса, аржунівки—та все, що виходило українською мовою з під друкарського станка, все це служило класовим інтересам пануючої верстви, її намаганням ствердити національну державу, все відбивало буржуазну ідеологію. Достатньо навести при цьому такі назви, як от «Хто ми й чого нам треба», ціла серія т. з.—«Політично-агітаційна секція. Мученики за волю»—гетьмани Полуботко, Дорошенко й т. інш. аж до книжок з земельного питання, партійних статутів, то-що. Кінець року приносять уже розбавлювання продукції словом з соціалістичної орієнтації.

1918 року цього соціалістичного слова більше, але воно все ж тоне в тій же літературі буржуазних верств ріжкого калібру.

1919 рік з приходом денікінської влади підсилює російську контр-революційну орієнтацію й ми маємо до всіх цих (типу подібних до названих вище) ще й видання ріжких «Комитетов пропаганды при Обществе активной борьбы о большевиками», то-що. Також цілком у тій тій епосі брешуть і такі преси, як от «Про що тирса шелестіла» або «Казка старого млина». Як загальне явище, типовою є не якась прубіша книжка, а агітка, брошура. Звичайно, ми не хочемо при цьому сказати, що на той час не було і видатніших за обсяг та серйозніших видань—були, прим., видання класиків, словники, підручники, історичною подією був вихід 1-тому «Записок іст.-філ. від. УАН», але все це виняткове все це не типове для продукції цього періоду.

Отож, розцінюючи продукцію цього буржуазного періоду в розвитку друкованого слова на Україні, зокрема, українською мовою, ми мусимо визнати, що вся ця переважна продукція: 1) мала на меті обслуговувати інтереси буржуазних верств, була їхнім знаряддям до класової боротьби, 2) вона не давала споживи для розвитку класової свідомості українського селянина та робітника, а навпаки—збивала його на шорліз—в інтересах тих-же буржуазних верств, 3) була бідною й з боку творчості—це були переважно перевидання, передруки, не зустрічаємо нахилу до чогось видатного на розміри, оригінального й 4) взагалі ця продукція була «худосочною», з дуже обмеженим колом тем. Це пояснюється тим, що сама українська буржуазія не була вже остільки культурно підготовлена, щоб одразу приступити до будівництва української науки; до того ж соц.-політична боротьба за

владу відтягла в буржуазії її сили, а широкі трудящі робітничо-селянські українські маси до культурної роботи притягнені не були, вони залишалися на низькому культурному рівні.

Переходимо до другого періоду—1920-22 р. Тут мусимо оговоритись 1) що не слід вважати роки періодів, як такі, за точні—цей другий період, прим., точніше було б датувати від кінця 1919 року та до нового врожаю р. 1922, але ми додержуємося в даному разі округлених дат й 2) хоч для цього другого періоду зокрема обставини були неодинакові: військовий комунізм, господарська руїна, голод, внутрішня контр-революція, однак все це створило однакові передумови до загального стану друкованого слова на Україні й тому є досить підстав, щоб об'єднати ці роки.

1920 року вся видавнича справа була монополізована в руках Всеукраїнського видавництва. Так розповсюдження (неплатне), як і продукція витворів друку того часу (переважно агітки, то-що) визначили характер та розміри видавничої діяльності цього видавництва епохи військового комунізму: його продукція була невелика, але українська мова в ній переважала (457 назов з 860 н.).

Типовими були видання такі, як от—«Наука бідноти», «Кого в раду вибирати, кого в ший гребати», невеликі переклади з Леніна, Бухаріна, Каменева, то-що.

З переходом на рейки нової економічної політики сталися зміни й у діяльності друкарської продукції.

Методи військового комунізму, при якому видавалася, головним чином, невелика за обсяг агітаційно-популярна брошура для нешпального поширення її на цей час уже не підходили до вимог нової доби, були недостатні. Доводилося розраховувати на книжковий ринок, на вимоги ще невивченого нового читача-покупця.

Нова господарська політика, прагнення мас розвивати, зміцнювати класову свідомість не лише з питань поточної політики, але й з інших питань загального світогляду, реформа школи та зв'язана з цим поява нових підручників, які охоплювали цілком нові галузі знання й до всього цього—потреба в практичних знаннях, зв'язана з відродженням сільсько-господарської та індустріальної техніки—все це обумовлювало тенденції до майбутнього зросту продукції друкованого слова на радянській Україні.

Але важкі тогочасні умови політико-економічного характеру (боротьба з внутрішньою контр-революцією, з голодом, економ. розруха та тільки початкове господарче відродження країни) все це не давало можливості радянській владі одвести достатню увагу та коштів третьому—культурному фронтові. Разом з тим, що не можна було розраховувати на стабільну здібність читача, не було звідки взяти коштів, щоб вкласти їх достатньо в видавничу справу. Через те продукція друкованого слова цього періоду була незначна, навпаки, вона саме в цей період найбільш запідає й року 1921 дає всього назов 667, а рік 1922 підносить продукцію тільки до якихось 1400 назов.

Але цього мало. В цей період сталося порушення поділу за мовами: українська мова далеко поступається тими позиціями, що вона їх здобула за попереднього періоду, ба навіть від 1920 р., коли ще залишала за собою добру половину назов. Чим можна пояснити таке явище? Гадаємо, що це був безпосередній наслідок умов нашої революції. Річ у тому, що з диктатурою пролетаріату йшло й усталення нового класового світогляду. Українська буржуазія, на якій трималася дотепершня культура взагалі, мусила поступитись місцем, сказати більше—її ж наша соціалістична революція просто вимела з радянської України.

І це безсумнівно дало себе відчутти: при низькому культурному рівні мас на цю добу втворилося становище, аналогічне з тим, що було колись за часів татарщини, коли так само культурні верхи феодальної класи були вигнані з України. Нового класового світогляду відповідного до нових виробничих відносин можна було виробити не зразу, авторів-марксистів українських ще не було; отож прегалину в культурній роботі заповнювали почастино, видаючи праці руських марксистів революційних авторів.

* З нагоди організації Всеукр. виставки «Книга й преса України на 10 р. р. Жовтня». Ця виставка розташована в 23 кімнатах нового Вудинку Промисловості в Харкові; складається вона з таких павільйонів: 10 років української книги, преса за 10 літ та закордонна укр. книга й преса (зі збір. Книжкової Палати УСРР) й павільйони окремих видавництв книжкових та газетно-журнальних, ленінський ку-

А згодом вже почалося формування нової трудової української інтелігенції з робітничеселянських мас. У галузі наукової роботи, в такій надзвичайно важливій діяльності продукції як от у красному письменстві—народжується міцний молодик, вигартований у полум'ї громадянської війни на Україні й незвичаний історичними традиціями минулого; намічалися вже основи для марксовських праць українських авторів. Ось чим визначається цей другий за десятиліття й перший за радянського будівництва період на Україні.

Переходимо до аналізу останнього періоду—від 1923 року. За цей час наші видавництва поволі перейшли на господарський розрахунок, почали жити з твердими кошторисами, провадили згодом свою діяльність планово. З року на рік поліпшувалася матеріальний стан населення й з ним росла покупна здатність читача так організованого (клуби, тощо), як і самогонного; облінується з боку трудящих мас тяга до культури взагалі. Видавництва примушені стежити за ринком, його вивчати, бо в цьому запорука їхньої успішної діяльності, а значить—і їхнього існування.

Самі потреби читача на цей час теж далеко ускладнилися: читач уже не задовольняється а тоненької брошури на тему з якогось питання сьогодення дня. У нього є попит на підвищення своєї загальної освіченості з одного боку, й з другого—є потреба в спеціальних знаннях. Нова радянська українська школа на Україні, твердий курс на українізацію, підтверджені постановами XII з'їзду ВКП(б) та IX—XIV—У—це все за останній період стимулює українське друковане слово твердо посісти відповідне його ролі місце в новій українській культурі.

Від початку цього періоду в друкованому слові за його мовною ознакою можна було помітити своєрідні ножиці: попит на українське слово був більший, ніж тому відповідає будь-яка пропозиція його на ринкові. По розходженнях сталося з причин далеко глибших, а саме—не було ще підготовлено українця-продуцента радянської книги й взагалі друкованого слова. Але згодом, поруч з установленням системи народньої освіти на Україні, рокопрема—в царині підготовки кадрів молодих наукових робітників по наших катедрах, ці ножиці що-далі сходяться.

Можна сказати, що цей процес іде двома шляхами. Абсолютно, в року в рік кількість назов росте, але відносно—вона ще не відповідає фактичній потребі в новій книзі. Відішли найраніші українська мова досягла половини перш за все в тиражі, закріпивши на останній 1926—27 рік за собою цю з 60% продукції. За цим можна констатувати закріплення за укр. мовою понад половини вартості всієї продукції й наразі—кількості друкованих аркушів—себ-то, росте обсяг української книги. При всьому тому, треба також сказати, росте й наше книжне взагалі, стає соліднішою, грубішою на обсяг.

Це цілком відповідає інтересам читача, що прагне до наукового, хоч і в популяризованому вигляді, видання.

Якщо придивитися до еволюції українського слова за ці 10 літ, то можна виразно помітити один спільний для всіх років процес: українська книга, преса, то-що, певниною росла у всіх показниках (назви, друковані аркуші, тираж і т. ін.), навіть тоді, коли в усій продукції загалом помітно вже другий процес. В даному разі ми поворимо про тираж. Потреба розрахувати книжку більше чи менше точно на певний ринок примусила домагатися стабілізації тиражу й за останні роки, від р. 1924—25, ми помічаємо, як тираж книжкової продукції з 33 міль. прим. поступово впав (за 1926—27 р.) до 27 міль. Отже, тираж української книги показав криву тільки прохи вниз і то лише для останнього року, коли загальний тираж упав одразу на 3 міль. Це говорить за те, що стабілізація відбувається й має йти не за рахунок української мови.

Погляньмо тепер на шлях, що його пройшли зміст та соціальне призначення продукції. Тут процес провадиться в двох напрямках: так у своїй продукції загалом, як і в продукції українською мовою зокрема. З року в рік шириться коло книжок за темами й за ці-

левим наставленням їх на певні читачські маси—селянські, робітничі, то-що. З'являється з різних царин знання наукова книжка, є підручники й для середніх та вищих шкіл. Переглядаючи окремо досягнення в продукції українською мовою, ми тут опостерігаємо ще більш цікаве явище: українська книжка видається для тих, для кого вона ніколи до того не видавалася (робітничі, підручники, особливо—для ВУЗів, наукова з точних наук, то-що). Шириться й коло тем: від загально-політичних, сільсько-господарських питань, прекрасного письменства—книга перейшла до наукової математичної, медичної, технічної літератури.

Щоб уникнути неорганізованої діяльності (завдяки впливу органів планування—Бюра ради з'їздів видавництв, Комітету в справах друку, то-що) наші видавництва все більш типізуються й видають тепер найчастіш літературу лише з певного фаху—чи то с.-г., чи то головним чином кооперативну, економічну, медичну, то-що. Навіть невідпорядкований плановому керуванню сектор вид-в (приватні видавці та приватно-кооперативні видавництва) й ті тепер (особливо, українські) видають потрібну книжку, бо це для них питання існування.

При всьому цьому застерігаються й культурні інтереси наших нащадків (продукція іншими мовами теж росте). Прикладаючи загалом до кількісного та якісного зросту нашого друкованого слова (книжки й преси), ми можемо констатувати, що цей зріст іде в ногу з усім темпом, який ми опостерігаємо в розвитку нашого суспільного та господарчого життя за останні роки.

Оцінюючи загалом продукцію цього радянського періоду, можна сказати, що він **збагачив українську культуру**; він визначається також тим, що наша наукова думка досягла найвищого ступня **науковості**—вона пройнята марксовським класовим світоглядом. Величезної ваги питання про зміст та соціальне призначення нашої книжки та преси взагалі й українською мовою зокрема теж найшло собі розв'язання в цьому періоді. І тут доводиться кинути закид першому, хоч і історично номінальному—буржуазному—періодові, що самим своїм трьохрічним існуванням затримав наближення до цих таких важливих досягнень, до яких ми дійшли оце тепер за часів невпинного радянського будівництва в усіх галузях життя.

Наприкінці, переглядаючи той шлях розвитку друкованого слова на Україні, що його пройшло воно в різні періоди революційного десятиліття, можна констатувати—1) що ніколи так **кількісно** *), як і якісно продукція друкованого слова на Україні взагалі, а українською мовою зокрема, **не була на такій височині**, як тепер, бо 2) **ніколи**—ані з боку широчини змісту видань, ані з боку кола читачських мас вона не забезпечувала населення України взагалі, а особливо українське зокрема, в такій мірі, як тепер і 3) сам розвиток українського друкованого слова доводить, що воно стало на шлях **систематичного** й **невпинного зросту**, який іде поруч з розвитком української культури взагалі на ґрунті використання невичерпних можливостей з творчості робітничеселянських мас УСРР.

Надзвичайно показовою в даному разі є оце організована в нагоді десятиліття революції виставка «Книга й Преса України на 10 роковини Жовтня». Ми вже не кажемо про те, що **таких** багатих виставок Україна не мала, це є перша в нашій історії виставка й через це одно вона вже історична; але переглядаючи експонати цієї величезної для нас виставки, що більше відгукуєш її історичну ролі—вона без слів, наочно переконує в тих висновках, що ми їх викладали вище, вичуючи шлях розвитку книги та преси за ці 10 років революції.

АНТ. КОЗАЧЕНКО.

*) Продукція друкованого слова на Україні загалом за передреволюційних часів на ділі була далеко меншою, бо в великій мірі вона тільки друкувалася тут (дешевше—колонія!), йдучи на задоволення всеімперських потреб, не кажучи вже про характер цієї продукції (русифікація, самодержавство й т. інш. цілі).

Станіслав Пшибишевський

Смерть застала письменника вже на досить поважному віці. — Пшибишевський умер (в листопаді цього року) 60-ти років. Але славетний автор «Homo Sapiens'a» літературно застарів, далеко раніш від своєї фізичної старості. На 15—20 років він пережив кульмінаційний пункт своєї слави й свого темпераментного таланту, що висунув його в перші лави модерністів-декадентів. Пшибишевський був одночасно законною гордістю і лімезького і польського «модернізму» і навіть претендував на ролі теоретика і провідника декадентських ідей. Це була передвоєнна доба нагромадження імперіалістичних сил в країнах Європи, коли культ нічнейства (культ дрібної сили) шеднався з камерним, кафешантним анархізмом, по річці якого безсило обігали «революційні» поривання дрібної буржуазії. Це було в той час, коли «самотній герой», запізнілий аристократ Фрідріх Ніцше, що ненавидів «багатих, занадто багатих» представників декадентської епохи, раптом став куміром багатьох «Kleinsürger'ов і мізерних буржуй богемського толку. Це був час, коли велика кількість курсисток і студентів держали курс на божому, розвішували по стінах своїх кімнат гравюри Бекліна, Рембра, Мухна, йшла в театр дивитись «Ведикіда», а на книжковій полиці кожний фармацевт клав книжку улюбленого «філософа» Вейнінгера і улюбленого письменника Пшибишевського.

Сенс модернізму того часу заховувався в тому, що мужественний антиженствений антимістецький, протилів Ніцше якось шеднався з потягом в літературі до проблем полу. І Пшибишевський кидаючи ретроспективний погляд відчув це.

В деяких галузях Пшибишевський був непомітним учнем Ніцше, в усякому разі не шогано засвоїв де-яку його фразеологію. В образі Фалька із «Homo Sapiens'a» він хотів створити тип над людною, але Фальк має надлюдську похотливість, моральну жорстокість, виголошує блискучі афоризми і більш нічого. «На початку був пол»—це основний символ віри Пшибишевського—поруч з пропагандою сатанізму і містицизму. Про питання полу він обов'язково думає в кожному магітабі. Адюльтер подається в гарнірі середньовіччя з відьмами, вампірами і чорними мечами. Більш інтересний стиль в якому написав «Homo Sapiens» і «Діти сатани». Цей стиль коротких фраз, історичних вигуків в ті дні здавався надзвичайно оригінальним і остильки ж модним, як і модний в ті роки був танок танго. Пшибишевського в белетристичній затанцював танго. В теорії мистецтва Пшибишевський був ще більшим реакціонером. Ово його парадоксальними афоризмами в нотатках про Штука, Шоена, Мухне він проповідував містицизм і не просто мистецтво для мистецтва, а аристократичне мистецтво для вибраних. З призирством він говорить про мозок з його нікчемними 5-ю почуттями, і екстатично проповідує «шляхи душі». «Для мозку—два по два—чотири, а для душі мільон». Так говорив письменник. Але найбільш завзято він повставав проти реалістичних тенденцій в мистецтві. «Реалізм це бездорожжя душі».

А тим часом Пшибишевському довелося бути свідком яскравої перемоги реалізму. Його виступили Раймонт і Жеромський. Зник споживач на твори Пшибишевського.

Передвоєнний період закінчився. Ті фармацевти, що вважали найвищим шиком купувати сатанізм за 50 пфенінгів в творах Пшибишевського, перелякано відсахнувшись, коли піднялась оправа хвиля воєнного сатанізму, коли настала кривава імперіалістична бойня, коли злинали, стали смішними історички Пшибишевського і всієї декадентської епохи перестали глядіти історичних подій.

Полівароальське державне відродження Польщі не відродило Пшибишевського. Письменник чао од часу писав п'єси в міру нуді і в міру талановиті, намагався йти в ногу з часом, але нікого вже не зворушував, він перестав бути модним. За іншими педагогічними поглядками Раймонтом і Жеромським слідували, про них говорили і в Польщі і в Європі. Від Пшибишевського вже нічого нового ніхто не ждав. Тому некролог Пшибишевському примушує нас лише перегорнути давно вже пройдені сторінки історії літератури.

А. ЛЕЙТЕС.

Виставка „10 років Жовтня“

З групи «Осму» на виставці «10 років Жовтня» такі художники: Таран, Пальмов, Чупатов, що відомі по АРМУ але виїхали із радянської і молоді: Штілман, Шавикін, Жданко, Соділенко та інші. Серед них—сезаністи, петров-водкинці і просто індивідуали. На виставці крім улюблених ними мотивів, натюр-морт, пейзаж, є й картини на революційні сюжети. Але за винятком одного Пальмова, до революційних сюжетів вони підходять без особливого чуття і картини зі змістом для глядача нічим не відрізняються від натюр-морта і пейзажа. В етюдах і зарисовках з Дніпрель-стану та Донбасу надзвичайно художніх (в етюдах насиченість фарб—Штілман, Беклемішева, а в малюнках Чупатова, Тарана висока вишуканість в манері) хотілося б відчутти грандіозність спорудження та робітничого району, але основи цього не передають.

Картина Пальмова, що малює підстреленого з червоним прапором—річ чудово задумана, художник мав намір розіграти гаму яскраво-червоного з зелено-синім та сірим, але на жаль річ все таки виїхала рідкувата і досить ще сира. «Будівники» маленький шкільний, близько взятий під руський лубок найкраща річ у цього автора.

Таран (сезаністська трактовка) безумовно культурний малює, його «Домашня сім'я», та натюр-морт говорять, що художник повно живе своєю багатого палітрою.

Чупатов, що розробляє і трактує площину своїх полотен в дусі Петрова-Водкіна, вже має великі індивідуальні властивості. Манера малювати рідка шпекудна, велика яскравість, але гама у всіх річах витримана. Сюжет майже омине, виставляє лише натюр-морти.

Реаліст-натуралістична школа з Кієва на жаль представлена досить малою кількістю художників. Немає такого художника як Кричевський Ф.

Є Козик, але очевидно художник не мав можливості готуватися до виставки, бо виставив він дуже мало. Портрет матери художника і кілька невеликих олійних етюдів голів. До встановленої своєї приємної манери письма та до цікавої холодної тоном гами, не зважаючи на повну палітру фарб,—автор нічого нового на виставці не додав. Портрет Леніна, що мав бути строго монументальний і декоративний, у Козика зовсім не виїхав і доводиться показувати, що художник його виставив. Слід відзначити, що зображення Леніна як в малюванні так в скульптурі—це дійсно складна проблема для художників.

З Кієва реал-натуралістів відзначається молодий художник Сиротенко. Його «Відпочинок» написано в гарній густій гамі з твердим малюнком. Картина і своїм сюжетом і формою може стати окраса і «Палацу селянина» і робітничого клубу.

В Крюкові—видно художника з темпераментом, сміливістю.

В одорових фігурах робітників, що налягають на заступни та гребуть на щитах, показано експресію і красу праці. Художник соковитий в палітрі, але в малюнкові слабший. Зберігаючи таку ж сміливість, але позбувшись «безпачатковості», Крюков безперечно мусить піти вперед.

Харків на виставці представлений головним чином реаліст-натуралістичною школою, а тими або іншими стилізаторськими шуканнями—такими художниками: Сімонов, Прохоров, Шаронов, Романька, Кокель, Остоп'яков, Іванов (примітивіст) і окремо Петрицький (сезаніст).

Безперечно, що найрозумніша маса у живописі є реал-натуралістична форма, але в ній є й небезпечний бік в чім і дорікають реал-натуралістам ліві течії, а саме, що вона може дівити до фотографізму і літературності лишачи художню форму другорядним моментом. А ми з свого боку додали б, що й гарні майстри цієї школи з формального боку далеко не всі відображають революцію та сучасність. Тому, зацікавлені в розвитку

цієї школи в нашому радянському мистецтві, ми побажаємо їй успіху у сполученні: змісту нашої великої епохи з високою художньою культурою, ця школа мусить розвинути революційний монументалізм, як тона розвинула вже плакат, графіку, то-що.

Сімонов малює «героїчний пейзаж»—спорудження будинку промисловості в Харкові. Чудесно закінчена техніка, але ми не можемо сказати, що художник знайшов стиль для зображення героїчного пейзажу, його техніка і вся трактовка картини походить цілком від голандців і особливо гравюр того часу (кізюки, пастух—ідеалістично вміщено на перньому плані); хоча й теплий але мутний тон його пейзажів є пам'яттю на сучасність.

Прохоров—визначений майстер в малюнкові, в колориті на жаль сухий, нема компактної гами, скрізь різноманітність. Для розроблення композиційних моментів художник здається застарів. Прохоров виставив цілу низку картин на революційну символіку та на сучасні побутові теми. Краща річ його на виставці—жіночий портрет в українському костюмі і найслабша, беручи до уваги її майстера, велике панно «Х-ті роковини Жовтня».

Шаронов цілком закінчений майстер малюнка (на жаль автор своє майстерство крім педагогіки поки що мало куди пристосовує). У виконанні олійними фарбами «оголена фігура жінки», при класичному малюнкові немає живописі. В майбутньому хотілося б від Шаронова побачити більше виявлення його майстерства і більшої активності.

Кокель—відомий в Харкові як рисувальник, так і живописець на виставці представлений цілком що брудному і мало помітний. Фігура червоногвардійця (називається «вартоний революції») змалювана з натури не цікаво, як з боку живопису, малюнка так і з боку психології, а остання у вибраному сюжеті повинна б виступати на передній план.

Романька, тримаючись реаліст-натуралістичної школи шукає стиль для виявлення патетики і героїзму в революції. В «наступові червоних» через організацію світла та насиченість фарб автор лише йшов до розв'язання намченої цілі, почасти в «юнацькому дні». Як з боку композиції, так і форми виставлені річі—ескیزی і не оброблені. У портреті тов. Скрипника можна відзначити характерну експресію виявлення подібності і наявності тону. Портрет же тов. Яфіра на весь аріст зовсім ще сирій не зважаючи на приємний, гарячий тон всього полотна.

Іванов—(примітивіст) іде від дубка, від мистецтва сходу та йони. Через індивідуалізований свій стиль запозичений зі згаданих джерел, автор намагається підійти і до відображення духа революції,—річі цікаві з психологічного боку, але звичайно не для мас. Художник—шпекудний технік в акварелі і значно слабший в олійних фарбах. Привітання його очевидно вже визначається в мініатюрі.

Річі А. Петрицького зібрано в окремі кімнати і це сприяє найбільшій виявленості їх для глядача. Автор сезаніст, близький до живопису Кончаловського (Москва). Цією школою художник опанував. Своє особите він виявляє в трактовці форми: натуралістичний тітський малюнок і в обмеженій палітрі сірого та золотисто-рудоватого тону.

Одеса. Як ми вже згадували, інтенсивність виявляє там молоді. Павлюк в своєму декоративному панно «Уєфі» не зважаючи на елементарну композицію та трактовку (фігури селян та робітників стоять семіпрічно, не експресивні, стиль мало декоративний) все ж шпекудно досить приємності фарб: на червоно-жовтому м'якому тоні неба чудесно виділяється бронзовість голів.

Котляр, для свого декоративного панно «Взвалюючи сніжок» звав відатне завдання виписати шалює через сюжет: війська праця під охороною червоної армії. Але взяте завдання

це не під силу художникові. Ріденька композиція (елементарно-симетрична) і досить блідий колорит, майже повна його відсутність.

Сюжетну річ дав Карінов «Друшар» у характері «передвижницької»—уловлено експресію, що відповідає зображенню «героїчній праці», але в колориті і ще більше в малюнкові річ слаба.

Кишинівського сюжетна річ «Страта червоного адмірала Матюшенка»—шоруч його пейзажів де вдалі по імпресіоністській манері («каштан») має вигляд збільшеної слабкої ілюстрації.

Комар—дає шкільні театральні декорації та костюми, як стилізатор художник ще по міцний. Наприклад, українські костюми в характері витримані дуже слабо, так само слабо витримана логіка у шкільних до постановки.

Соболь дав натюр-морти вже раз показані ним у Харкові на виставці АХЧУ. Художник облюбує мотиви виключно гідні для немальських вітань.

Жук (професор) на цій виставці блідий. Кілька портретів-голів, виконано прийомом розмалюваної збільшеної графіки: суміш японських гравюр з есенством лівих напрямків, що ведуть на площу барвистих матеріалів то-що. Експонати для тих хто забажає «випукало» оздобити «свою вітальню».

З одеситів визначається найбільшньо повною технікою—Фреєрман. Увесь він під впливом французької школи (Сезан-Матіс) і по своєму користується нею гарно. Його амплуа це натюр-морти на інтер'єр: будь якого яскравого змісту художник навряд чи може надати в своїй творчості.

Решта—Берпаський, Волокидін та інші поки що цілком згинаються передреволюційними художниками натуралістами.

Про художні ВУЗ'и, про молодих художників, що перебувають в ВУЗ'ах вже виступили на виставці, а також про всі інші відділи виставки, ми писатимемо окремо. До того часу журі одбере з виставки твори до Української державної картинної галереї, що дасть змогу повніше зробити загальні висновки по всій виставці.

Л. К.

Хроніка

НАРАДА В СПРАВАХ КІНО.

В другій половині грудня місяця біжучого року АЛІВ ЦК КП(б)У скликає партійну нараду по справах кіно. На нараді намічено розглянути такі питання: 1) Стан і перспективи української кінематографії. 2) Художня політика в галузі кіно і 3) Кіно та громадськість. На нараду запрошено окрім агітпрофробітників представники НКОсвіти, Головополітосвіти, ВУРСУ, літорганізації, преси і правління ВУФКУ—візьмуть участь в нараді робітники з місця.

День початку наради буде об'явлено через центральні газети.

КОНФЕРЕНЦІЯ В СПРАВІ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

В будинку літератури ім. Блакитного відбувається конференція в справі дитячої літератури. Питання дитячої книжки притягнула увагу широких кол. В конференції беруть участь письменники, науковці й педагогічні сили та педагоги.

Докладно про конференцію буде подано в наступному номері «Н. і П.»

— До концертів квартету ім. Леонтовича. Цими днями відбудеться 8-й щорічний концерт квартету ім. Леонтовича з творів українського композитора В. Золотарьова. Буде подано його 5-й квартет, вперше по рукопису, і його романси з виконання артиста Державної опери Мінаєва за участю автора, а також виконано буде квартет Шимановського, вперше в Харкові.